

LÄS & SKRIV

3/2023

En tidning från Dyslexiförbundet
och Skrivknuten | ÅRGÅNG 25

Porträttet:

Richard Wahlund
läste en bok i veckan
som 12-åring.

Sid 12-13

Dyslexiveckan 2023: Rätten att utvecklas genom hela livet	sid 4-6
Prins Carl Philip delar ut Dyslexipriset.....	sid 6
3 000 färre får studera på folkhögskola.....	sid 7
Skriva för hand, på dator eller läsa in.....	sid 8

Prins Carl Philip
Dyslexiförbundets beskyddare

Innehåll

Först om främst sid 3

Dyslexiveckan 2023 sid 4–6

Ny artikelserie:

Lära hela livet sid 5

Färre får studera på
folkhögskola sid 7

Skriva för hand sid 8

Elever stämmer Sverige sid 9

Projekt:

Ny fas i SELSI sid 10

Dyslexikrafts teater sid 11

Porträttet

Richard Wahlund sid 12–13

Torbjörns hörna:

Ett liv efter skolan sid 14

Mats Myrberg
i Läsrörelsen sid 15

Stellan Gärde i MR-råd sid 15

Tips sid 16–17

Johanna saknade stöd
på högskolan sid 18

Fråga Skrivknuten sid 20

Eldsjälen:

Ingrid Andersson sid 21

Förbundsuppslaget sid 21–22

Kalendarium sid 21

Vi måste informera mera om våra funktionsnedsättningar

Jag och ett par kollegor från Dyslexiförbundet spenderade några dagar på årets Almedalsvecka i Visby. Där insåg jag att vårt arbete med att sprida information om våra funktionsnedsättningar är fortsatt stort och viktigt. Än idag är det många som saknar kunskap om vad det innebär.

Dyslexi och dyskalkyli i arbetslivet

Nästan alla pratar om att det råder arbetskraftbrist. Samtidigt vet vi att det kan vara svårt att få eller behålla ett arbete om man har en funktionsnedsättning, som till exempel dyslexi eller dyskalkyli.

Det här tror jag främst beror på en okunskap om våra funktionsnedsättningar hos arbetsgivarna. De kanske är rädda för att dyslexi och dyskalkyli leder till dyra anpassningar, vilket det sällan gör. Själva är vi kanske rädda för att tala om våra svårigheter och berätta om våra behov av hjälpmedel.

Mitt tips till alla arbetsgivare är att ta för vana att fråga alla anställda, både de som är nya och gamla, om det är något som kan underlätta deras arbete. Förklara att ni är öppna för att köpa in talsyntes eller andra programvaror som kan hjälpa till i arbetet. Då kanske det leder till att fler vågar tala om sin dyslexi och dyskalkyli.

Dyslexi och dyskalkyli i skolan

En annan fråga som vi diskuterade under Almedalsveckan var frågan om skollogoped och vikten av att skollogoped finns på varje skola – precis som speciallärare. Det finns idag ingen lag som säger att det ska finnas en logoped i skolornas elevhälsoteam. Dyslexiförbundet ser dock att detta hade varit ett oerhört viktigt komplement till elevhälsan vid skolorna. En skollogoped hjälper till med hjälpmedel och anpassning för eleverna. En logoped med rätt kompetens kan utreda dyslexi och dyskalkyli, förklara vad diagnosen ditt barn fått innebär samt berätta hur man kan hjälpa ditt barn på ett bra sätt i skolan.

Mitt tips till er som bestämmer över skolorna, se till att skolan blir ett ställe där barn och elever får stöd av pedagoger, speciallärare och skollogoped som arbetar tillsammans för en bra lärmiljö. På så vis får fler barn en större möjlighet att lyckas i skolan.

Jag önskar er alla en trevlig höst.

Catrine Folcker
Förbundsordförande
Dyslexiförbundet

Bild: Ester Hedberg

Redaktionen

Tidningen ges ut av
Dyslexiförbundet
Org nr. 857204-1930

Adress: Spånga Torgväg 4
163 51 Spånga, 08-665 17 00

E-post: forbundet@dyslexi.org

Redaktionen:
Ester Hedberg. E-post:
ester.hedberg@dyslexi.org
redaktion@dyslexi.org

Ansvarig utgivare:
Ester Hedberg

Antal utgåvor: 4/år

Upplaga: 10 000 ex.

Redaktionsråd: Torbjörn
Lundgren, Ester Hedberg, Sara
Rydin och Helene Kindstedt.

Tryck: Bold Printing Mitt,
Sundsvall

Annonser: Fredrik Skölfman
076-145 09 77
annonser@dyslexi.org

Produktion: Marie Göransson
070-258 45 38
marie.goransson@dyslexi.org

Miljöcertifierade:
Enligt ISO14001.
Cert nr. 1410718
ISSN: 1104-8808

Medlemmar kan lyssna på
Läs & Skriv via
medlem.dyslexi.org.

Nästa nummer:
vecka 47-48 2023

Insänt material: Hör gärna av
dig till redaktionen med
synpunkter och debattinlägg.
Redaktionen ansvarar inte för
insänt och ej beställt material.

Prenumeration: 265 kr/år.
Rabatter för flera tidningar.
Beställ på förbundskansliet
08-6651700.

Prenumerationsärenden
forbundet@dyslexi.org
Vid utebliven tidning,
adressändring mm,
kontakta förbundskansliet
08-665 17 00.

Ny utredning om lärarutbildningen

Under sommaren tillsatte regeringen en ny utredning om lärarutbildningen. Anledningen är det allvarliga läget i svenska skolan, där många barn inte lär sig läsa, skriva och räkna tillräckligt bra. Mellan 15 och 20 procent av eleverna i årskurs nio når inte målen i svenska och matematik.

I regeringens direktiv står att blivande lärare ska få mer kunskap om olika

funktionsnedsättningar och hur de påverkar lärandet. Här är det framför allt neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som nämns.

Regeringen betonar vikten av god undervisning i läsning, skrivning och räkning. Man hänvisar till forskning som visar att barn lär sig att skriva och stava bättre om de får skriva för hand. De pekar också på forskning som visar att läsförståelsen av längre texter blir bättre om texten är tryckt än om den finns på skärm. Vidare

nämner regeringen att lärarna behöver kunskap om pedagogiska verktyg som kan vara till stöd för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Men det framgår inte om det även omfattar hjälpmedel som barn med dyslexi eller dyskalkyli kan behöva för att klara skolarbetet.

Källa: regeringen.se
Text: Ester Hedberg

ISO-standard om begriplig text publicerad

Bild: UAB

I juli blev den internationella standarden om hur man skriver begripligt för personer med lässvårigheter äntligen klar.

På engelska heter standarden "Requirements and recommendations on making written text easy to read and understand". Standarden har delvis sin grund i resultaten från arvsfondsprojektet Begriplig text.

Standarden innehåller krav och rekommendationer för hur en skriven text blir lätt att läsa och förstå, oavsett om den är digital eller tryckt. Standarden handlar om att skapa, anpassa och utvärdera texter som är lätta att läsa och förstå. Att text och

information är begriplig för mottagaren är en förutsättning för jämställdhet och demokrati. På så vis är standarden ett bidrag till FN:s hållbarhetsmål.

Funktionsrätt Sverige har sedan många år arbetat med standarder. Dyslexiförbundet är en del av Funktionsrätt Sverige och har på så sätt bjudits in till både det nationella och internationella arbetet med standarder.

Projektledare för standarden om begriplig text har varit Ester Hedberg, Dyslexiförbundet, och Anna Matamala, Universidad Autonoma de Barcelona (UAB). Från svensk sida har även Maria O'Donnell, Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), deltagit. Arbetet sker genom Svenska institutet för standarder (SIS), som är en del av Internationella Standardiseringsorganisationen (ISO).

Hela titeln: ISO/IEC 23859:2023 Information technology — User interfaces — Requirements and recommendations on making written text easy to read and understand

Marja ersätter Ester som redaktör

Bild: Sara Rydin

Ester Hedberg har

varit redaktör för tidningen Läs & Skriv i många år. Från och med den första september ska hon

vara tjänstledig i två år. Hon ska arbeta med ett projekt för Afasiförbundet.

– Det ska bli spännande att arbeta för ett annat förbund. Jag kommer att sakna alla fina kollegor och personer i Dyslexiförbundet, men två år går ganska fort, säger Ester.

Bild: Mattias Tengstrand

Marja Beckman blir

redaktör för tidningen. Marja har tidigare vikarierat som redaktör för Läs & Skriv, då Ester

arbetade med Dyslexiförbundets projekt Begriplig text.

– Det blir roligt att arbeta med en riktig tidning igen, och alla på Dyslexiförbundet är så snälla. När jag började arbeta med människor som har extra utmaningar kände jag att jag hade kommit till rätt plats i livet, säger Marja.

Tema Dyslexiveckan 2023:

Rätten att utvecklas genom hela livet

Illustration Camilla Svensson

Årets dyslexivecka har temat "Rätten att utvecklas genom hela livet". En rätt som gäller alla – även personer som har svårt att läsa, skriva eller räkna.

Politiker och andra som bestämmer om svensk utbildning måste ta hänsyn till alla de som behöver mer tid, mer stöd och fler alternativa vägar till utbildning och utveckling. Det menar Dyslexiförbundet som står bakom Dyslexiveckan. Det gör man tillsammans med Svenska Dyslexiföreningen, Föräldraföreningen för dyslektiska barn, Läsrörelsen och Svensk biblioteksforeningen.

I informationsbroschyren för Dyslexiveckan skriver organisationerna att man förväntar sig "satsningar på grundskola,

gymnasium och högskola. Men också på olika former av vuxenutbildningar, yrkesutbildningar, folkhögskolor och studieförbund. Och satsningar på bibliotek och bibliotekarier som spelar stor roll för vår målgrupps möjligheter att utvecklas och hitta vägar framåt." Temat har en stark anknytning till Europaåret för kompetens 2023, som är ett initiativ från EU. Syftet med Europaåret är att stimulera ett livslångt lärande.

Alla har rätt att lära och utvecklas genom hela livet, menar bland annat Dyslexiförbundet.

Läs hela informationsbroschyren på dyslexi.org/dyslexiveckan
I en intervju vittnar Ulrika Ekman om hur viktigt det är att alla får möjlighet att utvecklas och lära vidare. Det är viktigt både för individen och för samhället som helhet. Artikeln finns härintill och är den första i vår nya serie "Lära hela livet". Program för Dyslexiveckan hittar du nedan och på www.dyslexi.org/dyslexiveckan.

Tidigt stöd i skolan

90 SVENSK INSAMLINGS KONTROLL Bankgiro: 900-82 85 Swish: 123 900 82 85

Det här händer under Dyslexiveckan 2023

Mellan den 2 och 8 oktober pågår Dyslexiveckan. Temat är Rätten att utvecklas genom hela livet. Runt om i landet pågår olika aktiviteter som föreläsningar, utställningar och öppna hus. Du hittar många evenemang på www.dyslexi.org/dyslexiveckan.

Några programpunkter under veckan är:

Måndagen den 2 oktober kl. 13.00 – 14.30
Panelsamtal på Waldemarsudde på temat Rätten att utvecklas genom hela livet. Livesänt.

Museichef Karin Sidén hälsar välkomna och moderator Matilda Westerman inleder samtalet.

Paneldeltagare: Jonatan Lamy, vice ordförande Sveriges Elevkårer. Gulistan Kavak, skolkurator och författare. Ewa Samuelsson, ordförande Svenskt Demenscentrum. Martin Tirén, Dyslexiförbundets ungdomssektion.

Onsdagen den 4 oktober kl. 18.00 – 19.00
Att lära genom att lyssna. Webinarium.

Arrangeras i samverkan med MTM (Myndigheten för tillgängliga medier). Deltar gör forskaren Lisa Olsson Dahlquist, doktoranden Karin Lundin och Tor Ghai, som står bakom talsyntes Tortalk.

Fredagen den 6 oktober kl. 14.00 – 15.30
Prins Carl Philip delar ut Dyslexipriset 2023. Livesänt.

Tisdagen den 3 oktober kl. 15.30 – 16.30.
Webbinarium

Sara Rydin från Dyslexiförbundet berättar om dyslexi och Henrik Ödkvist från Vitec MV visar verktyget IntoWords.

Söndagen den 8 oktober, hela dagen
Världsdyslexidagen.

Från om med i år infaller Världsdyslexidagen alltid den 8 oktober.

Vad handlar det om?

- Ulrika Ekman berättar om att våga byta bana i livet.
- Som ung trodde hon att hon var dum.
- När hon var 25 år började hon på komvux där lärarna trodde på henne.
- Senare i livet har hon också bytt jobb.

Här startar vår nya artikelserie ”Lära hela livet”

”Jag vågade tack vare mina älskade lärare på komvux”

Ulrika Ekmans liv fick en vändning när hon var 25 år och läste en artikel om dyslexi i tidningen Amelia. Lärarna på komvux gav henne en del av självkänslan som hon saknat. Nu är hon själv lärare, och hon bytte ganska nyligen jobb.

En stor del av skoltiden har Ulrika Ekman förträngt. Hon växte upp på landet. I närheten bodde mormor och morfar som var bönder. Att studera vidare var inte så vanligt.

– Jag hade en bild av mig själv att jag var dum i huvudet. Jag var den här tysta eleven som inte tog plats. Jag kämpade i det tysta, berättar hon.

Efter skolan tog Ulrika olika ströjobb, städning, inom vården och hemtjänsten. Sedan började hon jobba i en leksaksaffär.

– Att plugga fanns inte på kartan. Men så fick jag reumatism och kunde inte jobba kvar i butiken. Jag var 25 år och läste i Amelia om dyslexi. Efteråt har jag fått veta att det var under den stora dyslexikampanjen. Det var liksom att, herregud, det här stämde in på mig. Det var där mitt liv började förändras, säger Ulrika Ekman.

Hon minns särskilt sina strategier för att klara vardagen, som när hon själv tog ut 139 kronor istället för 140 för att hon inte visste hur fyrtio stavades. Det var på den tiden då man skulle

skriva ut siffrorna i bokstäver på pappersblanketter.

Hon började på komvux, en så kallad SOL-kurs (SOL stod för Skriv Och Läs) som vände sig till personer med dyslexi.

– Lärarna gav mig en början till ett självförtroende och självkänsla som jag inte hade haft överhuvudtaget!

Ulrika utbildade sig till dyslexikonsulent/läroassistent, men hennes hemort Västerås ville hellre ha lärare. Så hon sökte och kom in på Lärarhögskolan.

– Jag kände skräck inför att plötsligt vara på högskolan. Höga krav. Men jag vågade tack vare mina älskade lärare på komvux som hade gett mig jättebra grund, mod och verktyg att studera vidare!

När Ulrika skulle börja jobba insåg hon att katederjobb och att rätta prov inte var vad hon ville göra. Istället valde hon att börja jobba som resurs för barn med särskilda behov med möjlighet att ge dem extra stöd.

Efter många år på låg- och mellanstadiet började Ulrika ganska nyligen på ett nytt jobb. Nu undervisar hon i svenska för invandrare, SFI. Hennes vuxna elever har mycket låg eller ingen utbildning från hemlandet. Många är analfabeter. – På SFI kan jag verkligen använda min kunskap, för jag vet ju själv hur

Bild: Privat

Ulrika Ekman utbildade sig till dyslexikonsulent och sedan till lärare. Hon har nyss bytt ett arbete med yngre elever till ett med vuxna som läser svenska för invandrare (SFI).

det är att ha svårt med läsning. Men de är så tacksamma också, till exempel en afghansk kvinna som aldrig har fått gå i skolan. Att börja med läs- och skrivinlärning är väldigt tufft för henne. Det är verkligen en utmaning, men de flesta elever är så tacksamma över att få gå i skolan.

Text: Marja Beckman

”*Jag var den här tysta eleven som inte tog plats.*”

Prins Carl Philip delar ut Dyslexipriset 2023.

Prins Carl Philip delar ut Dyslexipriset

Vem som får årets Dyslexipris avslöjas fredagen den 6 oktober i samband med prisutdelningen. Precis som förra året är det Dyslexiförbundets beskyddare Prins Carl Philip som delar ut priset.

De tre slutnominerade kandidaterna presenteras under andra halvan av september på www.dyslexi.org. Av dessa tre väljer juryn sedan ut en slutlig pristagare. I fjol delades Dyslexipriset ut till gymnasieeleven Saga Löf.

Syftet med priset är att främja insatser utöver det vanliga som

bedöms leda till positiva resultat för personer med dyslexi, dyskalkyli eller andra läs-, skriv- och räknsvårigheter. Bakom priset står Dyslexiförbundet och Oribi.

I juryn sitter: Inger Rålenius (Dyslexiförbundets styrelse), Anders Abrahamsson (Oribi), Helene Kindstedt (Dyslexiförbundets kansli/Skrivknuten), Susanna Cederquist, (tidigare pristagare), Kim Waller (Prinsparets Stiftelse) och Elisabet Reslegård (Läsrörelsen).

Ceremonin direktsänds på webben. Läs mer på www.dyslexi.org

#FormaDinBokstav under hela Dyslexiveckan

Från och med i år pågår kampanjen "Forma din bokstav" under hela Dyslexiveckan. Vi driver den i sociala medier under taggen #FormaDinBokstav. Visst hänger du med och formar din bokstav?

Genom kampanjen vill vi hylla vårt fantastiska alfabet. Kampanjen ska locka alla att leka med bokstävernas former och ljud. Vi vet att lek med bokstäver och ljud bidrar till att

stärka våra barns språkliga förmågor och gör det lättare för dem att lära sig läsa och skriva. Kampanjen är också ett sätt att avdramatisera läs- och skrivsvårigheter.

Så här gör du:

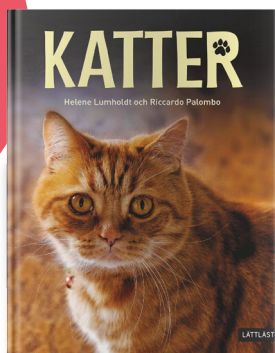
- Forma din bokstav som du vill.
- Fotografera eller filma bokstaven.
- Dela på Facebook, Twitter och Instagram.
- Använd hashtaggen #FormaDinBokstav.

Lek och erövra språket.
Bokstäver kan vara knepiga,
ibland står de inte ens stilla.
Brotta ner bokstav för bokstav
och gör dem till dina.
Skratta åt dem. Älska dem.
Steg för steg kan du erövra språket
och göra det till ditt.
Forma din bokstav nu.

UPPTÄCK
LÄTTLÄSTA
FAKTABÖCKER!

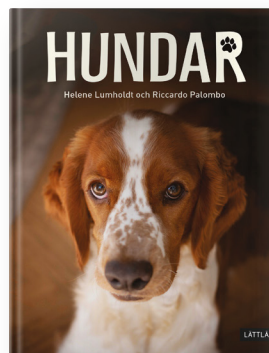

Läs mer på
ll-forlaget.se

Katter

I boken *Katter* får du följa med hem till sju olika katter och se hur de lever. De har alla unika personligheter, temperament, rutiner och favoritställen. Boken är rikt illustrerad med fina bilder. En intressant bok för alla som gillar katter.

Hundar

I boken *Hundar* får du lära känna åtta olika hundar och de människor de lever med. Boken innehåller många bilder och korta faktatexter. Du får lära dig mer om olika raser, hunddagis, gatuhundar och hundar som jobbar.

LL-FÖRLAGET
Lätt att läsa. Lätt att förstå.

3000 färre får studera på folkhögskola

Bild: Malin Sydne

Vad handlar det om?

- Folkhögskolorna tvingas spara
- Färre blir antagna till deras utbildningar
- Behovet av utbildning är stort
- Fler än tidigare söker till folkhögskola

Olle Westberg berättar att folkhögskolan är dokumenterat duktig på att utbilda personer med särskilda utmaningar, som till exempel att man har svenska som andraspråk, dyslexi eller dyskalkyli.

– Uppenbart lyckas folkhögskolorna bättre än andra skolformer. Avhoppet från folkhögskolan är 10 procent och från komvux är det 20 procent. Man vill inte att det ska bli avhopp. Det är dåligt för samhället, men också för individen som känner sig misslyckad, säger han.

Den större framgången förklarar Olle Westberg med bland annat att skolenheterna generellt är små vilket skapar en trygghet. Dessutom finns en helhetssyn i lärandet. Har man till exempel dyslexi kommer stödinsatserna inte bara på svenskan, utan i alla ämnen som man läser.

Enligt Olle Westberg är folkhögskolan ofta det enda alternativet för den som har det lite kämpigt.

– I år vittnar många av våra skolor om ovanligt många sökande. Tyvärr får många av de sökande ett negativt besked. Det är inte roligt för någon, man vill veta att man är efterfrågad.

Den som inte kommer in på någon utbildning riskerar att fastna i inaktivitet, förklarar Olle Westberg. De blir inte rustade för att klara sig på dagens arbetsmarknad. Det här påverkar i sin tur deras barn eftersom barnens skolframgångar är beroende av föräldrarnas studiebakgrund. Om föräldrarna lyckas i skolan förmedlar de en positiv bild av kunskap till sina barn, vilket bidrar till att öka den allmänna kunskapsnivån i samhället.

– Genom att ge fler chansen att lyckas bryter vi dåliga mönster, säger han.

Text: Ester Hedberg

Det är tuffa tider för svenska folkhögskolor. Statens anslag har minskat med 450 miljoner kronor sedan 2022. Nu tvingas många skolor säga upp personal och minska antalet utbildningsplatser.

– **Det innebär att** 3 000 färre får möjlighet att studera på folkhögskola i höst jämfört med för ett år sedan, säger Olle Westberg, generalsekreterare för RIO, Rörselefolkshögskolornas intresseorganisation.

Under pandemin beviljades folkhögskolor extra anslag från staten för att kunna bedriva sina verksamheter. Förra året beslutade regeringen att dra in de tillfälliga pengarna, vilket har blivit ett hårt slag mot folkhögskolornas ekonomi. Som många andra verksamheter står de med ökade utgifter för lokaler, löner och andra omkostnader.

– Det är lätt att hålla med ministrarna om att vi alla måste spara eftersom det är tuffa tider, men samtidigt är deras budskap att fler måste sätta sig på skolbänken, säger Olle Westberg.

Regeringen borde i stället satsa mer på folkhögskolorna, menar han. I Sverige råder brist på arbetskraft och samtidigt är arbetslösheten hög i vissa grupper. Men bland de arbetslösa är det tyvärr många som saknar den kompetens som efterfrågas. På folkhögskolan kan de skaffa sig rätt kompetens för att antingen komma ut i arbetslivet eller för att kunna studera vidare på högskola. Folkhögskolans allmänna linje finns för vuxna som behöver läsa in grundskola och gymnasium, men skolformen erbjuder även yrkesutbildningar som exempelvis till undersköterska.

–Folkhögskolorna är dokumenterat skickliga i att hjälpa människor att lyckas. Det bra för både samhälle och individ, säger Olle Westberg.

Vad handlar det om?

- Vi blir allt sämre på att skriva för hand.
- Hjärnan minns bättre när man skriver för hand än på tangentbord.
- Barn behöver träna på både att skriva för hand och på tangentbord.

Bra att skrivträna både för hand och på tangentbord

Lärare larmar om att elever blivit sämre på att skriva för hand. Anledningen är främst den utbredda användningen av datorer, surfplattor och mobiler. Forskning visar att vi lär sig bättre om vi skriver för hand. Men forskningen visar också att det är bra för barnens läs- och skrivutveckling om de får varva skrivträning med penna och på tangentbord.

För snart ett år sedan skrev en mamma i en av lärartidningarna om sin då 11-åriga son med dyslexi. Pojken hade använt dator till skolarbetet och var ovan att skriva för hand. Hans skrivstil var nästan oläsligt. Men sedan flyttade familjen till Frankrike och pojken fick inte längre använda sin dator i skolan. I stället måste han träna på att skriva för hand. Mamman blev förvånad över att pojkens handstil snabbt blev prydlig. Men inte bara det, hans stavning blev bättre och även hans läsförmåga.

Artikeln blev ett uppmärksammat inlägg i en längre debatt om att svenska barn inte får lära sig skriva för hand. I både fackpress och dagstidningar uttalade sig lärare och forskare om att barn lär sig bättre om de får skriva för hand. En förklaring är att fler sinnen aktiveras när handen formar bokstäverna.

Men trots det är det många elever som sällan eller aldrig skriver för hand. Det visade en undersökning

som tidningen Ämnesläraren gjorde förra året. 2000 lärare svarade på en enkät och nästan alla ansåg att det är viktigt att barnen får skriva för hand i skolan. Samtidigt svarade hela 20 procent att deras elever aldrig eller sällan skrev för hand. I årskurs F-3 var det drygt 6 procent av eleverna som sällan skrev för hand. I årskurs 4-6 var siffran 17,5 procent. Siffran steg ytterligare med åldern.

En som är bekymrad över utvecklingen är Barbro Westholm, tidigare forskare och lektor i läs- och skrivutveckling vid Stockholms universitet. Hon säger till tidningen Ämnesläraren att genom att skriva med penna blir det lättare för hjärnan att minnas bokstäverna, jämfört med när man trycker på tangenter. Hon säger också att "god bokstavskunskap är grunden för god läsinlärning." Hon har dock inget emot att barnen tidigt även får lära sig skriva med tangentbord.

Att skriva med penna är bra eftersom fler sinnen aktiveras vilket gör det lättare att minnas. Men det är också viktigt att få lära sig använda tangentbord.

Den amerikanska forskaren Virginia Berninger, University of Washington i Seattle, har under många år studerat kopplingen mellan skrivandet och läsförmågan hos både barn med dyslexi och utan. Hennes forskning visar att det är bra för barn att skriva för hand, men det bästa för skrivutvecklingen är om barnen får blanda träning på att skriva med penna och på tangentbord. Det gäller särskilt barn med skrivsvårigheter.

Text och bild: Ester Hedberg

Vuxna med dyslexi kanske kan använda ChatGPT?

Den svenska läsforskaren Idor Svensson skriver i tidskriften Dyslexi att personer med dyslexi vanligen har svårt att formulera sig i skrift. "Detta gäller särskilt vuxna personer där detta ofta är den mest framträdande svårigheten". Ofta blir texterna korta och torftiga. Men om personen får tala in text blir de både längre och bättre. Idor Svensson skriver också att personer med dyslexi kan använda ChatGPT. De talar in sin text, programmet kan sedan bearbeta texten så att den blir rättstavad, grammatiskt korrekt och får en bra uppbyggnad. Vidare diskuterar Idor Svensson vilken betydelse ChatGPT skulle kunna få i framtiden för personer med dyslexi.

Källa: Dyslexi nr 2 2023

Förra året fick Saga Lööf Dyslexipriset för att hon stått upp för skolelever med dyslexi. Till vänster står Catrine Folcker, Dyslexiförbundets förbundsordförande.

Snart behandlas Sagas mål i FN-kommittén

För ett drygt år sedan anmälde Saga Lööf Sverige och Skolverket till FN-kommittén för mänskliga rättigheter. I juni meddelade kommittén att ärendet snart ska behandlas. Målet handlar om att hon blev diskriminerad när hon inte tilläts använda sina hjälpmedel under de nationella proven i Svenska i grundskolan, vilket kom att påverka hennes betyg i svenskämnet negativt. Hennes juridiska ombud är Stellan Gärde, Talrättsfonden för de mänskliga rättigheterna. Bakom henne står även Dyslexiförbundet och Disability Rights Defenders Sweden.

Lea och Hampus har klagat till Europadomstolen

Eleverna Lea och Hampus har tidigare stämt sina kommuner för diskriminering eftersom de inte fått använda sina hjälpmedel under nationella proven i svenska i årskurs sex. Kommunerna friades med hänvisning till att de följde Skolverkets instruktioner. En av eleverna stämde sedan Skolverket med samma motivering, men målet avslogs av tingsrätten. Eleven beviljades inte prövning i högre instanser i Sverige.

I början av sommaren lämnade eleverna in en klagan till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna. De menar att de har diskriminerats av Sverige genom Skolverket. En av följderna av att de inte fick använda sina verktyg var att de fick sämre betyg. Behandlingen strider mot Europakonventionen, förklarar advokat Stellan Gärde. – Och staten har ett ansvar för att Skolverket gör som de gör, säger han.

Stellan Gärde, Talerättsfonden, företräder eleverna i samarbete med Disability Rights Defenders Sweden. Dyslexiförbundet står bakom Lea och Hampus.

Text: Ester Hedberg

Skolstil

Skolstil är ett skrivprogram med bokstavsljud och talsyntes för elever

- som lär sig att läsa
- som har dyslexi
- inom sfi

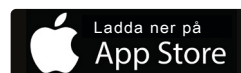
demoskolstil2.nu

Enkelt att använda

Webbversion finns för iOS, Android, Chromebook och Windows 10

Beställ från Läromedia eller Skolon
(Läromedia, beställ och logga in med Skolfederation eller användarnamn/lösenord)

Appversion finns på

Pedagogisk utvecklare: Karin Ohlis

www.skolstil.se

Produktionsstöd har erhållits från SPSM

Trugs – Teach Reading Using Games

Trugs spel är en säker väg in i läsningen, oavsett ålder. I små, tydliga steg från lätta till svåra, från korta till långa ord utvecklas läsförmågan.

De stora lådorna med 550 kort i varje är mycket uppskattade.

Låda 1 – ljudenligt stavade ord

Låda 2 – ord med dubbla konsonanter

Upptäck också fortsättningen med de roliga kortlekarna, som leder läsaren in i djungeln av ord med sj- och tj-ljud!

Astrid Frylmark ordaf.se

Ingrid Häggström bornholmsmodellen.se

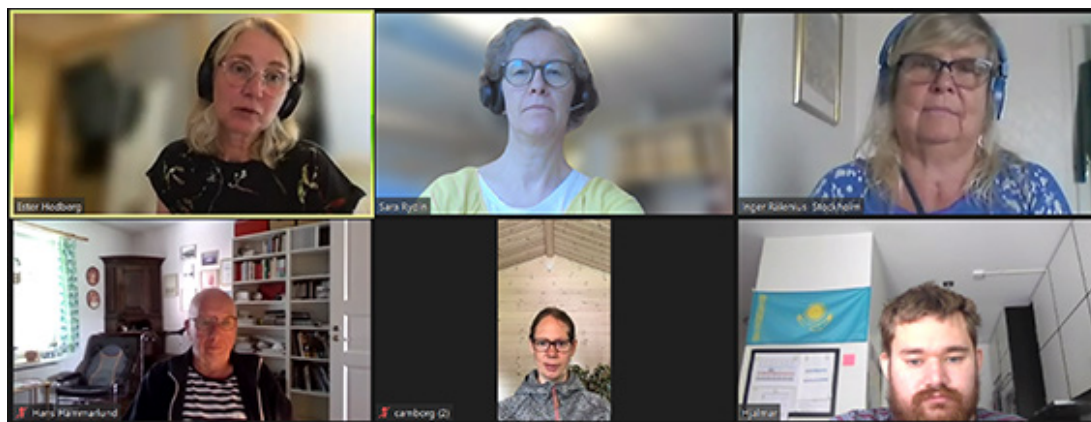

Ny fas i SELSI-projektet

Dyslexiförbundet är med i ett europeiskt projekt som handlar om att göra muntligt språk lättare att förstå. Målet är att ta fram råd för hur man ska tala begripligt. Den 20 oktober startar projektets tredje fas, som Dyslexiförbundet ansvarar för.

I första fasen tog vi reda på vad personer som behöver ett förenklat muntligt språk tycker. Samt vad de som arbetar med lätt språk anser. I andra fasen samlade vi in forskning och studier på området och började formulera förslag på rekommendationer.

Under den tredje fasen ska vi testa om hur de föreslagna råden fungerar i praktiken. Dyslexiförbundet får hjälp av Begripsam AB att genomföra testerna.

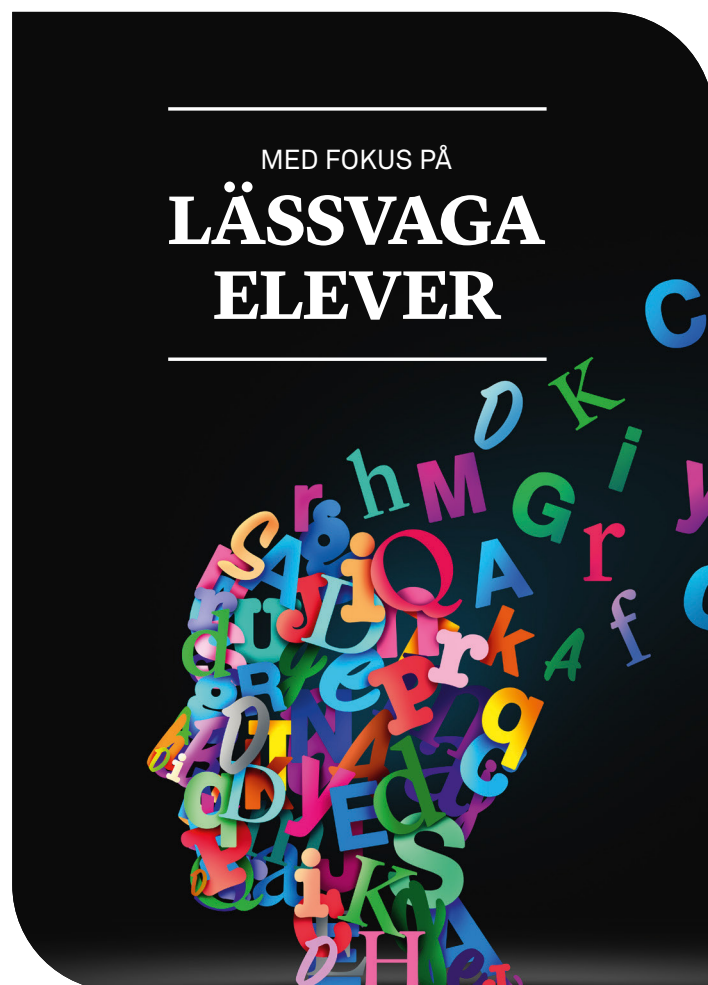
Ungefär varannan månad träffas samarbetsgruppen för att diskutera begripligt muntligt tal.

Det finns även en samarbetsgrupp som hjälper Dyslexiförbundet i SELSI-projektet. Gruppen består av fyra personer från olika förbund: Camilla Borgström (Afasiförbundet), Hjalmar De Jong (Förbundet FUB), Hans Hammarlund (Dyslexiförbundet och Förbundet FUB), Inger Rålenius (Dyslexiförbundet) samt Ester

Hedberg och Sara Rydin (Dyslexiförbundet).

SELSI står för Spoken Easy Language for Social Inclusion.

Text: Ester Hedberg

Träna läsförståelsen med ett nytt material

För mellan- och högstadiet samt gymnasiet

LS™ Läsförståelseträning, av Maj-Gun Johansson, är ett nytt, tydligt och strukturerat arbetsmaterial för att både utveckla elevens avkodningsförmåga och grundläggande språkförståelse.

LS™ Läsförståelseträning kan göras i grupp eller individuellt och är främst avsedd för elever som fått låga testresultat vid kartläggning av läs- och skrivförmåga.

Läs mer på www.hogrefe.se

Under hösten har Dyslexikraft premiär på sin teaterföreställning och vernissage för sin konstutställning. Bilden är från utställningen när den visades i Jakobsbergs konsthall.

Premiär för teater med Dyslexikraft

Teaterföreställningen "Världen bortom orden – ett drömspel" spelas under hösten i Västerås, Uppsala och Nacka. Föreställningen har arbetats fram i arvsöndsprojektet Dyslexikraft, som drivs av Dyslexiförbundet och föreningen Artikel 31.

Dyslexikraft har som mål att få barn och unga att upptäcka sin kreativitet och inre styrka genom konst. Deltagarna i projektet är från olika håll i landet, alla har dyslexi eller dyskalkyli. I grupp har de utforskat känslor och erfarenheter från möten med det skrivna ordet. Deras tankar och reflektioner har samlats in och utgör en del av manuset till teaterföreställningen. Projektet har också lyssnat till äldre personer med dyslexi, så att också deras erfarenheter lyfts fram. På scen gestaltas berättelserna av professionella skådespelare.

Projektledare är konstnärerna Michaela Granit och Karin Lind, som båda själva har dyslexi. Under många år har de samarbetat med olika teaterföreställningar, den ena som scenograf och den andra som regissör.

Föreställningen har premiär i Västerås den 23 september och spelas sedan där i ytterligare tre veckor. Därefter spelas den under en vecka i Sickla (Nacka) och en vecka i Uppsala. I Nacka visas även utställningen "Världen bortom orden", som också är ett resultat av projektet.

Läs mer på www.artikel31.se

Text och bild: Ester Hedberg

Alla elever tar till sig kunskap på olika sätt, att lyssna och läsa samtidigt är ett bra sätt att öva läsflyt, uttal och ordförråd.

Se Inlästa Läromedel som ett **komplement** i undervisningen, det är ett verktyg som **inkluderar** och gör undervisning likvärdigt **för alla elever.**

www.ilteducation.com/se

Vad handlar det om?

- Richard Wahlund är professor i företagsekonomi.
- I sitt arbete läser han mycket.
- Läsningen tar en stor del av hans tid.
- När han var 12 år bestämde han att läsa en bok i veckan.

– Jag har uppenbarligen haft ett mycket gott minne. Det jag läste fastnade och det får man vara tacksam för, säger Richard Wahlund.

Han läste en bok i veckan som 12-åring

Richard Wahlund gillade skolan som barn och han hade mycket lätt för att lära. Ändå var det något som skavde.

– Det var läsningen som tog jäkligt lång tid. Och när jag var 12 år bestämde jag att läsa en bok i veckan för att träna. Det är nog det bästa jag någonsin gjort, säger han.

Richard Wahlund är professor vid Handelshögskolan i Stockholm. Som sådan forskar han på halvtid, resten av tiden undervisar han studenter och ägnar sig åt administration. När jag intervjuar honom är det juli sitter han på verandan till sin sommarstuga i Västmanland. Han ser avslappnad ut och skrattar ofta. Semesterkänslan har infunnit sig.

Men som professor är han kanske aldrig riktigt helt ledig, det finns alltid rapporter och nya studier att sätta sig in i. Och eftersom han har dyslexi läser han långsamt.

– Problemet med läsningen är att den tar så mycket tid. Dygnet har bara 24 timmar.

– Samtidigt läser jag mycket noggrant. Det vet mina studenter, doktorander och kollegor. Det syns nämligen på alla mina kommentarer på deras texter, säger han.

Richard Wahlunds lässvårigheter upptäcktes redan när han gick i

lågstadiet. Han fick gå till en läsklinik, men kan inte minnas att träningen gjorde någon större skillnad på läsförmågan. Det som däremot gav resultat var beslutet att läsa en bok i veckan, något som han bestämde helt själv.

– De första böckerna var fruktansvärt jobbiga att komma igenom, minns han.

Men trots att han inte förstod läste han vidare. Läsningen blev mekaniserad och ju mer han läste desto bättre gick det, förklarar han. Under läsåret i sexan hann han med ett 50-tal böcker.

– Jag valde riktigt spännande böcker som jag bara ville fortsätta läsa. Jag låg till klockan tre på nätterna och läste alla sex delar av Greven av Monte Cristo, säger han och skrattar.

Bokläsandet gjorde att Richard Wahlund kunde ta sig an skolböckerna med större självförtroende. Visserligen tog läxorna fortfarande lång tid, men det gjorde inte så mycket eftersom skolan var rolig. Hans minne var gott och det han läste fastnade.

Matematiken var det ämne som han tyckte var enklast och redan tidigt hade han utvecklat ett intresse för ekonomi. Hans pappa var revisor och lärde honom om bokföring. När Richard Wahlund var sju år förde han kassabok över sina inkomster och utgifter.

– Det var nog rätt anmärkningsvärt. När jag träffar gamla skolkamrater påminner de mig om hur jag alltid skulle bokföra allt, säger han och skrattar igen.

Dyslexin märktes inte på Richard Wahlunds betyg. Efter studenten sökte han till Handelshögskolan i Stockholm och för att bli antagen dit krävdes högsta betyg i alla ämnen. Det var inget problem för honom. Han fortsatte som doktorand och 1990 disputerade han i ekonomisk psykologi. Hans avhandling handlade om människors sparande och ekonomiska beteenden.

Men har då inte dyslexin påverkat självförtroendet.

– Jo, jag känner alltid att det är så mycket jag som forskare borde läsa men som jag inte hinner med, säger han.

Han förklarar att han måste leta mer än andra efter information och kan bli osäker på om han refererar till rätt saker när han skriver. Sökfunktioner på internet underlättar arbetet, men trots det drar forskningsprocesserna ut på tiden.

–Jag blir osäker och känner mig inte redo att släppa ifrån mig saker, säger han.

Läsningen är som sagt det som är svårast. Att skriva upplever Richard Wahlund däremot inte som något problem. När han var sekreterare i styrelsen för en organisation skrev han protokollen som långa berättelser. De protokollen blev lästa. Vid ett annat tillfälle startade han en tidning för sina grannar.

– Det hann nog bli fem nummer av "Yxhuggets skarpa nyheter", som tidningen fick heta.

Jag valde riktigt spännande böcker som jag bara ville fortsätta läsa

– Berättandet är roligt. Jag håller gärna tal och ofta blir det skämtsamt. Jag gillar att leka med ord, vilket kanske är lite lustigt om man har dyslexi. Men jag märker ofta roligheter när folk säger olika saker, säger han.

Kanske hänger den här förmågan lite ihop med att han är pedant. Richard Wahlund upptäcker stavfelen i både egna och andras texter. Och han skulle aldrig skicka ett mejl utan att först kontrollera att texten är fri från stavfel.

Richard Wahlund har alltid varit öppen med sina lässvårigheter. Han har också engagerat sig i olika arbeten för att underlätta för barn och vuxna med dyslexi och andra lässvårigheter. Han har bland annat suttit i styrelsen för Centrum för lättläst och i en referensgrupp för Kodknäckarna.

Många med lässvårigheter tar gärna till sig texter genom att lyssna. Men inte Richard Wahlund. Kollegorna på Centrum för lättläst pratade varmt om böcker man kunde lyssna på, men han har ändå inte provat.

– Det mesta jag läser är forskningsrelaterat eller byråkratiskt. Jag vill kunna göra anteckningar när jag läser.

Han har inte heller lyssnat på skönlitteratur eftersom han tror att det för honom skulle vara svårt att lyssna och göra något annat samtidigt.

– Lyssnar man, måste man koncentrera sig på det. Det går inte att göra båda, säger han.

Text och bilder: Ester Hedberg

– Att läsa en bok i veckan är nog det bästa jag har gjort, säger Richard Wahlund.

Richard Wahlund

- Är professor i företagsekonomi med inriktning mot media vid Handelshögskolan sedan 2006.
- Chef i 10 år för "Institutionen för marknadsföring och strategi" vid Handelshögskolan samt i 8 år för "Grafiska institutet – Institutet för högre reklam och kommunikationsutbildning" vid Stockholms universitet.
- Han forskar bland annat om den kritiskt granskande journalistiken och framtidens journalistik i digitala medier.
- Senast lästa bok handlar om minnesträning, "Moonwalking with Einstein" av Joshua Foer.

Centrum för lättläst

Var en stiftelse med statligt stöd som gav ut böcker och information på lättläst. Stiftelsen gav även ut tidningen Åtta sidor. 2013 fördes verksamheten över till Myndigheten för tillgängliga medier. (www.mtm.se)

Kodknäckarna

Var en förening som tog fram information och arbetsmaterial för föräldrar och lärare. (www.kodknackarna.se)

Ett liv efter skolan

Viktiga händelser är ofta förknippade med en plats. Jag kommer att tänka på det när jag lämnat den svala skuggan under Humlegårdens lindar och styr mina steg mot Snickarbacken på Norrmalm i Stockholm. Här, på stentrappans avsats ligger porten till den lägenhet som vid 1990-talets början hyste Dyslexiförbundets informations- och rådgivningsverksamhet Skrivknuten. Två rum, kök och en möblerad hall. Allt med sliten, men bevarad, 1940-talsatmosfär.

På vardagarna fick besökare råd, stöd och självinsikt, av andra med samma erfarenheter och allt oftare sökte sig föräldrar till barn med läs- och skrivsvårigheter hit.

Sex helger om året fylldes rummen av förbundets styrelse. Vi kom från hela landet. Vi diskuterade, tog beslut och umgicks. Till natten tog vi fram madrasser och lakan ur garderoberna och bäddade på alla fria golvytor.

För att sitta i styrelsen skulle man själv ha struligt med språket. Men allt fler föräldrar sökte sig som sagt till oss. Många av dem saknade själva våra erfarenheter av skriftspråkets otillgänglighet, men de slogs för sina barn. Och de hade bråttom. I väntan på att stadgarna skulle justeras fick några av dem därför vara med på våra

möten. Det var då en viktig skillnad visade sig.

– Vårt krav är att vi som föräldrar får hälften av styrelseplatserna, sa de.

Många av oss som redan satt i styrelsen hade fått en andra chans, efter avslutad skolgång. Vi hade gått på folkhögskola, eller komvux, men framför allt hade vi lärt av arbete och fritid. De flesta av oss hade också hunnit skaffa barn och bilda familj.

– Det är bara två i nuvarande styrelse som inte har egna barn, svarade vi.

Det argumentet bet inte på dem. Vi som satt i styrelsen upplevde att de som saknade egna erfarenheter på området, inte betraktade oss som fullvärdiga föräldrar, eftersom vi fortfarande hade svårt med orden och bokstäverna. Ja! Vi blev kränkta! Strax därefter bröt de med oss och bildade en egen organisation. Under åren som gått har dessa händelser ofta bubblat upp i mina tankar. Ständigt följt av frågan: Vad var det som hände?

Vi blev kränkta, men det var något djupare. Något i våra och deras erfarenheter som i grunden skiljde sig åt. Synen på skolan och livet efter skolan. Det som dominerade dessa föräldrars argumentation var att deras barn skulle få lämna skolan, med samma förmågor som de själva fått

Bild: Ester Hedberg

Torbjörn Lundgren

Styrelsens sammansättning 1994.

(Ur FMLS-bladet nr 2, 1994.)

lämnat skolan. Vi som redan satt i styrelsen, önskade att skolan skulle ha kunnat göra mer för oss och våra barn. Men jag tror inte att någon av oss, hade föreställningen att skolan skulle kunnat "bota oss från vår dyslexi". Vi insåg, att våra språksvårigheter var en del av oss själva. Vi kämpade, och kämpar än i dag, för rätten att få vara oss själva.

Vårt engagemang handlade och handlar fortfarande, om mer än skolan. Det handlar om att hela samhället måste ta höjd för, att många människor, i alla åldrar, aldrig kommer att bli fullt ut säkra när det gäller läsning, skrivning eller matematik.

Så tänker jag när jag nu nått slutet på trapporna upp till Regeringsgatan och ser mig om.

Torbjörn Lundgren

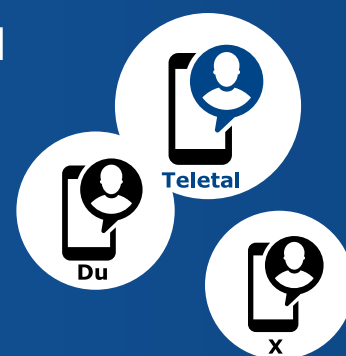
Kostnadsfritt, personligt stöd vid telefonsamtal

Teletal kan anteckna åt dig och kan förtydliga vad som sägs, vi hjälper till med knappval i växlar och ger stöd för minnet

Teletal ger dig trygghet i ditt telefonsamtal

- Samtalen är kostnadsfria
- Du behöver inte boka tid i förväg
- Du behöver inget tillstånd

Se vår film och läs mer på www.teletal.se

Teletal

Ring när du vill **020-22 11 44**

Mats Myrberg blev Läsrelsens sjätte hedersmedlem

Professor Mats Myrberg har ägnat sitt liv åt forskning om läsning, läsundervisning, läsutveckling och läs- och skrivsvårigheter. Nu har Läsrelsen utsett honom till sin sjätte hedersmedlem. I motiveringen skriver man bland annat att Mats Myrbergs ”insats är ovärderlig, inte minst i ett läsfrämjande arbete”.

– Läsning är demokratins folkhälsofråga. Läsrelsen är en viktig organisation för läsdemokratin i Sverige. Jag är stolt och glad över att de utser mig till hedersmedlem. Det stärker mig i detta viktiga folkhälsoarbete, säger Mats Myrberg.

Källa: Läsrelsen

Jurist Stellan Gärde blir en av 20 experter i det nybildade Rådet för de mänskliga rättigheterna.

Stellan Gärde har ett stort engagemang för elever med dyslexi. Han har bland annat varit talesman i flera rättsliga processer när elever inte fått tillgång till de hjälpmedel de behöver, framför allt vid nationella prov.

Rådet för de mänskliga rättigheterna är en del av myndigheten Institutet för mänskliga rättigheter, vars syfte är att främja mänskliga rättigheter i Sverige.

Källa: Institutet för mänskliga rättigheter

Jag har svårt för att räkna – men det skäms jag inte för

Intresset var stort för Dyslexiförbundets webinarium om dyskalkyli, som arrangerades i maj. Logoped Jonas Walfridson beskrev dyskalkyli och vad som kännetecknar diagnosen. Därefter berättade Louise Thomsson, Louise Schneider, Clara Olsson och Rebecka Forslund om sina erfarenheter av att leva med dyskalkyli, samt om förändringar de vill se i skola och arbetsliv. Webbinariet finns inspelat och kan ses av medlemmar i Dyslexiförbundet.

Läsförståelse för det livslånga lärandet

Lättlästa böcker är ett utmärkt sätt att hjälpa de elever som kämpar extra mycket med sin läsning. Upptäck höstens boknyheter här!

Lättläst för livet

nypön förlag vilja förlag

För att hjälpa till och vägleda i sökandet efter en lämplig bok har vi nivåindelat alla våra titlar. Läs mer här!

Lästips

Fackbok:

Skapa en tillgänglig lärmiljö

Av: Anna Jälknäs och Heidi Wåxberg
Förlag: Natur & Kultur
Utgivningsår: 2023
Form: Tryckt

En grupp med högskolestudenter består av många olika individer med många olika behov. En del har funktionsnedsättningar eller andra svårigheter. Hur kan lärare se till att

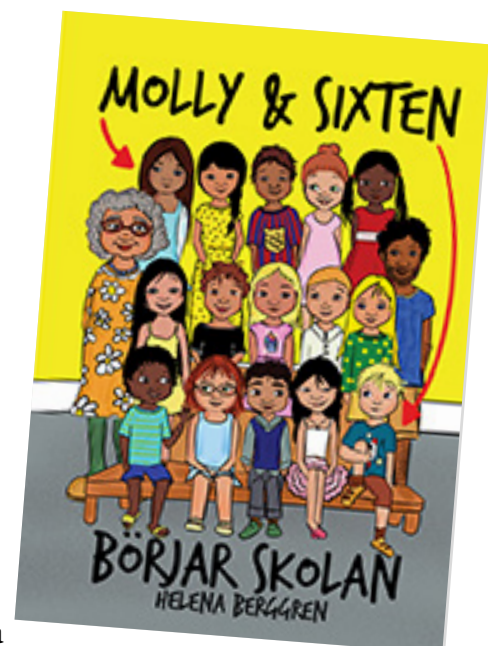
alla studenter får en likvärdig undervisning? Bokens författare menar att anpassningar som gynnar studenter med funktionshinder gynnar ofta hela gruppen. De ger exempel på hur upplägget för undervisningen kan se ut, beskriver lagstiftningen för tillgänglighet och ger exempel på hur god pedagogik ser ut i praktiken. Boken vänder sig främst till anställda på högskolan.

Barnbok:

Molly och Sixten börjar skolan

Av: Helena Berggren
Förlag: Mirka förlag
Utgivningsår: 2022
Form: Tryckt

Att börja skolan är en stor sak. Vi får följa Molly och Sixten när de börjar förskoleklass. Hur gör man på samlingen, i matsalen, på rasterna? Vilka regler är det som gäller och hur bär man sig åt för att följa dem? Molly och Sixten tycker att olika saker är svårt, och vi får se det nya livet som skolelev ur deras olika perspektiv. Boken är skriven för att barn som börjar förskoleklass ska känna igen sig, och tänkt som högläsning och diskussionsunderlag. Det finns även en lärarhandledning och arbetsmaterial för gratis nedladdning på förlagets webbplats.

Pojkars läsande och lärande

Av: Anne-Marie Körling
Förlag: BTJ Förlag
Utgivningsår: 2023
Form: Tryckt

I Anne-Marie Körlings bok är pojkarna i fokus. Framför allt de som har svårt att passa in i skolans mall och inte når kunskapsmålen. Boken ger konkreta tips om hur du kan få de "stökiga" pojkarna

att bli studiemotiverade och lyckas i skolan. Grunden för detta är att du lyfter läsningen, skapar relationer och utvecklar undervisningen. Anne-Marie Körling var Sveriges läsambassadör mellan 2015 och 2017 och har tilldelats flera priser för sitt utvecklingsarbete i skolan.

Fackbok:

Att arbeta med Wittingmetoden

Av: Susanne af Sanderberg
Förlag: Wittingbok
Utgivningsår: 2023
Form: Tryckt och e-bok

"Maja Wittting var helt övertygad: Ingen elev ska behöva ha läs- och skrivsvårigheter. Det går att åtgärda läs- och skrivsvårigheter från grunden! Hennes läs- och skrivinlärningsmetod ger denna möjlighet till elever i alla åldrar, både barn och vuxna." Så skriver Susanne af Sanderberg om metoden. För att sprida kunskap om hur man kan hjälpa elever som har läs- och skrivsvårigheter att lära sig läsa och skriva har hon skrivit boken Att arbeta med Wittingmetoden.

Boken går att ladda ner gratis på webbplatsen wittingbok.se. Den går också att köpa i tryckt form.

Bamsetidningen om dyslexi

Den 21 september kommer en Bamsetidning om dyslexi. Titeln är "Piggakott och bokstavstrasslet" och handlar om en liten igelkott som har svårt att lära sig läsa och skriva. Vi får följa lilla Piggakott när hon kämpar med bokstäverna, och visar hur skolan (och Skalman!) kan hjälpa henne när de förstår att hon har dyslexi. Det finns även en lärarhandledning till tidningen som utgår från skolans läroplan.

Lyssna på poddar

DyssePodden

I avsnitt 66 av DyssePodden testar Fabian och Oliver VR (virtual reality). Podden gästas av Peter Carlsson från företaget Imvi Labs. De har tagit fram en ögonträning för VR som ska förbättra ögonkoordinationen. Med en bättre ögonkoordination kan du öka läshastigheten, vilket gynnar personer med dyslexi.

Dyskalkyli Podden

Dyskalkyli Podden är lyssning för dig som har svår för allt som rör siffror, räkning och matematik. Podden riktar sig främst till barn och unga. I det sjunde och senaste avsnittet är logopeden Kerstin Hill gäst. Hon har utrett dyskalkyli sedan 1998 och berättar vilken hjälp du kan få. Bakom podden står Louise Thomsson, Louise Schneider och Clara Olsson som själva har dyskalkyli. För att hitta podden kan du googla "Dyskalkyli podden".

Dyslexiförbundets webinarier

Dyslexiförbundet arrangerar flera webinarier per termin. De kan handla om hjälpmedel, skolfrågor, stöd på högskolan, personliga berättelser och mycket annat. Ett flertal av webinarier finns inspelade. Som medlem i Dyslexiförbundet har du möjlighet att titta på dessa i efterhand genom en länk du får i medlemsbrevet. Läs mer på www.dyslexi.org/webbinarium.

Bild: Benny Björkman

Den 25 september klockan 15 till 16 är vårt nästa webinarium. Benny Björkman som har grav dyslexi och är projektledare på Sensus är en van föreläsare om dyslexi. I ett samtal med vår rådgivare Helene Kindstedt berättar han om

- sin egen dyslexi
- verktyg och annat stöd vid dyslexi som finns
- att vara nyanländ i Sverige och ha dyslexi
- alla med dyslexi som han träffar på bibliotek, anstalter och skolor.

Du måste vara medlem för att delta på webinariet. Anmäl dig eller bli medlem på www.dyslexi.org

NYHET! WorldPenScan Go! Digital Skannerpenna som klarar

Textfångst OCR – känner igen 55 skanningspråk: Skanna till fil och få texten uppläst och visad på den inbyggda pekskärmen eller skanna direkt till andra enheter

Skanna, översätt och lyssna: Skanna och få texten översatt och visad på skärmen samt uppläst på det översatta språket

Tvåvägs översättning – polyglott klarar 112 språkvarianter: Tala till pennan på ett språk och få det översatt och skrivet på skärmen samt uppläst på det översatta språket

Tal till text (diktering): Diktera till pennan och få det utskrivet på skärmen. Både text och inspelat ljud kan överföras till andra enheter

Pennan fungerar helt fristående med den inbyggda displayen! eller med Win/ Mac/ iOS/ Android GRATIS APP. Ansluts till Internet med WiFi och till andra enheter med Bluetooth/USB

Exceptionellt mycket funktioner i en mycket behändig storlek

XnX Data AB

Box 6058, 192 06 Sollentuna, Tel: 08-626 71 00
www.xnxdata.se, E-post: info@xnxdata.se

Nyheter på lätt svenska!

Prova
**10 nr för
149:-**

8 SIDOR

8 Sidor är en lättläst nyhetstidning. Den har korta meningar och inga svåra ord.

Beställ på: 8sidor.se/prova2023

Johanna Fossum har dyslexi och menar att det är godtyckligt vilket stöd man får på högskolan.

Saknade stöd på högskolan

Johanna skrev sin uppsats om rätten till stöd på i skolan. Men själv fick hon inte det stöd hon behövde på högskolan.

Johanna Fossum har studerat Mänskliga rättigheter vid en mindre högskola i Stockholm. Hon läste bland annat kursen Funktionshinder och mänskliga rättigheter. Kursledaren var Annika Jyrwall Åkerberg, jurist med fokus på rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

– Det var en fantastisk kurs och jag lärde mig om rättigheter och diskriminering, säger hon.

Johanna skrev sin kandidatuppsats om en elev som inte fick använda hjälpmedel under nationella proven i svenska i grundskolan. Samtidigt fick Johanna själv inte det stöd hon behövde. Hon har dyslexi och svårt att strukturera text. Ett logopedintyg visar vilka stöd hon har rätt till.

– Skolan fick ta del av intyget. Inför uppsatsarbetet lovade ledningen att jag skulle få en handledare som kunde ge mig rätt stöd, säger hon.

Men så blev det inte. Enligt Johanna ansåg handledaren att det inte var dennes uppgift att ge särskilt stöd till studenter med skrivsvårigheter. Någonstans brast kommunikationen mellan ledning och handledare.

– Med uppsatsen ville jag säga att personer med funktionsvariationer måste få använda sina verktyg även i provsituationer. Både handledare och examinator missade budskapet.

Johanna har svårt att strukturera text, men är bra på att formulera sig muntligt.

– Men det hjälper inte när akademiska ska vara skriftligt. Jag kan ta till mig kunskap, analysera och dra slutsatser. Tänk om jag fick visa mina kunskaper på annat sätt, det skulle passa mig utmärkt att få spela in en video. Att inte få använda de verktyg som finns är diskriminerande, säger hon.

Nu läser Johanna teologi och skriver en ny uppsats. Den här gången har hon en handledare som hjälper henne strukturera texten.

–Jag är glad för nya handledaren, men det här visar hur godtyckligt allt är. Vi studenter med funktionsnedsättning har rätt till stöd oavsett var vi studerar, säger hon.

Johannas uppsats heter: "Förstår du vad du läser?" – En kritisk rättsdogmatisk analys av förbudet mot diskriminering i utbildningsverksamheten.

Högskolan får yttra sig i nästa nummer av Läs&Skriv.

Text: Ester Hedberg

Träna basfärdigheter i svenska

- Ren layout
- Åldersneutrala bilder
- Ingen årskursbeteckning
- Passar också äldre elever

Tre fristående material som kan användas oberoende vilket grundmaterial/huvudläromedel som används i klassen.

Böckerna passar bra när man vill individualisera undervisningen.

Läs mer på www.askunge.se eller beställ vår katalog!

Vi stödjer Dyslexiförbundet

Tack för att ni är Dyslexiförbundets
samarbetspartner. Med ert stöd kan vi fortsätta
att göra vardagen enklare för alla som har
svårt att läsa, skriva och räkna.

Svensk
Talteknologi

Elektrikerna

IFMETALL

Lexplore

ReadSpeaker

RESLY

Kontakta Helene Kindstedt
Rådgivare på Skrivknuten
Kontakta Helene på Skrivknuten:
skrivknuten@dyslexi.org
eller 073 415 77 88

Fråga Skrivknuten

Fråga: Jag känner mig diskriminerad! Vad gör jag?

Svar: Om du känner dig diskriminerad för att du inte får rätt stöd på jobbet eller i skolan, kan det vara bra att vända sig till någon för att fråga om råd och få stöd. Du kan också anmäla diskrimineringen till Diskrimineringsombudsmannen.

Funktionsnedsättning är en av diskrimineringsgrunderna som står i Diskrimineringslagen. Den gäller till exempel

- i arbetet
- i utbildning
- när du är i någon verksamhet kopplad till arbetsförmedling.

Bristande tillgänglighet räknas som en form av diskriminering. Det betyder att du ska få stöd så att du kommer i en jämförbar situation som någon utan funktionsnedsättning. Men, det finns tillfällen när något kanske inte räknas som bristande tillgänglighet. Det gäller

om åtgärden som behövs för att rätta till funktionshindret

- är dyr
- är omöjlig att genomföra
- endast behövs under en kort tid.

Vart vänder jag mig?

Börja alltid med att berätta om problemet där du är. Det finns förbud mot negativa följder av att du berättar i diskrimineringslagen. Du får alltså inte bli straffad för att du berättar om ett problem. Kanske kan problemet också lösas direkt?

Du kan få kostnadsfri hjälp eller stöd hos:

- ditt fackförbund
- Dyslexiförbundets rådgivning Skrivknuten
- Funktionsrättsbyråns rådgivning
- en av Sveriges antidiskrimineringbyråer.

Slutligen kan du göra en anmälan om att du känner dig diskriminerad till Diskrimineringsombudsmannen, på do.se.

Källor: suntarbetsliv.se, do.se, diskriminering.org, uhr.se, mfd.se.

Funktionsrättsbyrån

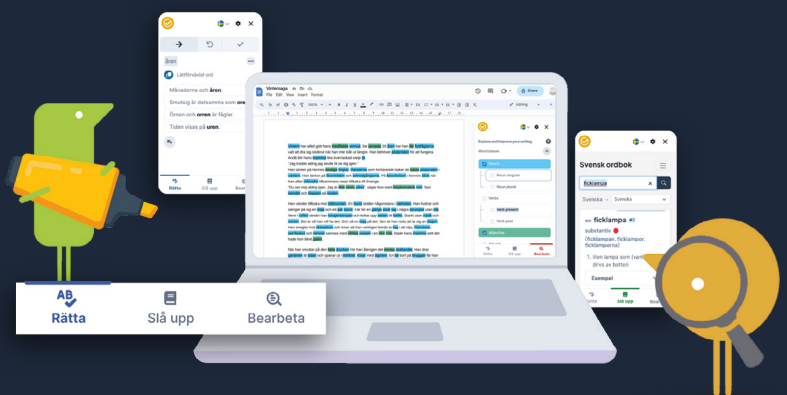
Funktionsrättsbyrån har en rådgivningslinje som riktar sig till vuxna personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga. Du kan få rådgivning om dina rättigheter. De informerar också om hur du själva kan kräva din rätt. Deras hemsida hittar du på www.funktionsrattsbyran.se.

Text: Sara Rydin

Stödet till dig som vill bli mer självständig i ditt skrivande

Upptäck framtidens stavnings- och grammatikkontroll, skapad av experter inom språk, logopedi och pedagogik i samarbete med kompetenta utvecklare. Detta för att verkligen göra skillnad och förbättra ditt skrivande på ett enkelt och effektivt sätt.

Läs mer här

Ingrid Andersson vill att fler unga ska bli aktiva

Ingrid Anderssons engagemang i Dyslexiförbundet startade då hon började arbeta som lärare. Hon ville bli bättre på att hjälpa elever med läs- och skrivsvårigheter.

– Tidiga insatser är jätteviktigt, för annars riskerar vi att barnen tappar sitt självförtroende.

Ingrid började arbeta som klasslärare i Åstorp 1966. Hon upptäckte tidigt att en del elever hade svårt att ”knäcka läskoden” och upplevde att hon saknade rätt verktyg för att hjälpa dem. För att lära sig mer läste hon böcker och gick på föreläsningar om dyslexi. I början av åttiotalet utbildade hon sig till speciallärare i Malmö.

– Jag har vetat att jag ville bli lärare sedan andra klass. Min egen lärare bodde på ovanvåningen i skolhuset och det tyckte jag verkade så praktiskt, säger hon och skrattar.

Ingrid var en av de första som använde sig av Bornholmsmodellen. Läromedlet använder språklekar som inlärningsmetod och används nu i många skolor. Engagemanget för elever med läs- och skrivsvårigheter har inte gått obemärkt förbi. Hon fick Elisabetpriset 1999. Fem år senare fick hennes arbetsplats, Hyllinge skola, Bertil Hults pris för sitt sätt att hjälpa elever med dyslexi. Efter 56

år som lärare i Åstorps kommun gick hon i pension förra året, 78 år gammal.

Ingrid Andersson har varit aktiv i Dyslexiförbundet sedan åttiotalet. Hon är ordförande i lokalavdelningen, deltar i familjeläger varje sommar och försöker hela tiden lära sig mer om dyslexi.

Hon har en tydlig bild av vad som är förbundets utmaning framöver:

– Att få fler ungdomar att engagera sig! Det behövs, säger Ingrid Andersson

Text: Elisabet Wallin

Ingrid Andersson är 79 år och bor i Bjuv. Hon är ordförande i Nordvästskånes lokalavdelning sedan 1998.

Bild: Jessica Sjöström

Lexia® Provia

Ny uppdaterad och förbättrad version

Alla har rätt att lyckas!

Nyheter:

- Ny normering
- Enklare navigering
- Lättare att arbeta på telefon och surfplatta

sanomautbildning.se

s o m
a n m

Dyslexiförbundets seminarium i Almedalen

På årets Almedalsvecka var Dyslexiförbundet del av arrangemanget "Alla röster ska höras". I samverkan med Irisgruppen höll vi ett seminarium med titeln "Har du råd att missa min kompetens?". Vår förbundsordförande Catrine Folcker klev upp på Estradvagnen-scenen och talade inför ett 30-tal

sittande åhörare. Ett flertal förbipasserande stannade också till och lyssnade. På scen fanns även Evalena Habel från Irisgruppen. Programmet livesändes och går att ses på Irisgruppens hemsida: www.iris.se. Förutom Catrine Folcker, fanns även Helene Kindstedt och Fredrik Skölfman på plats i Almedalen. Dyslexiförbundet knöt många kontakter med politiker och andra viktiga personer. En del kontakter ska vi försöka fördjupa under hösten.

Text: Rio Hellgren

Från vänster Gunilla Kämpe, Lars Jusonius och Kjell Eriksson

Dyslexiförbundet på Fallens dagar

Distrikt Västra Götaland och Lokalföreningen Fyrstad i Trollhättan deltog på Fallens dagar i mitten av juli. Syftet var att öka synlighet, förståelse och att få träffa folk direkt på gatan. Fritidscenter i Trollhättan sponsrade genom att låna ut en husvagn under evenemanget. Husvagnen ställdes upp på Föreningsgatan i anslutning till Torget där mycket folk passerar. Flera personer stannade för att fråga om läs- och skrivsvårigheter. Särskilt uppmärksamman var affischen med den "suddiga texten" som beskriver hur en dyslektiker kan uppfatta text.

Text: Gunilla Kämpe och Dick Nicklasson

Bild: Jonas Borg

Till vänster Catrine Folcker, Dyslexiförbundets förbundsordförande, och till höger Evalena Habel, Irisgruppen.

Dyslexiförbundet på Bokmässan I Göteborg

Dyslexiförbundet och våra föreningar i Västra Götaland och Göteborg kommer att vara på plats med en monter under bokmässan i Göteborg mellan torsdagen den 28 september och söndagen den 1 oktober. Mässan håller till på Svenska mässan och brukar ha cirka 80 000 besökare. Välkommen att träffa oss i monter C05:40.

Text: Rio Hellgren

Händelse	När och var	Info/anmälan/arrangör
Familjeläger i Uppsala	23–24 september, Björklinge, Uppsala	Dyslexiförbundet i Uppsala bjuder in familjer i Uppsala och Stockholm. Mejla uppsala_lan@dyslexi.org för info.
Benny Björkman berättar om dyslexi, verktyg och nyanlända	25 september kl. 15 – 16, på webben	För medlemmar och dig som blir medlem. Läs mer och anmälan på www.dyslexi.org
Utbildning: Det dyslexivänliga klassrummet	26 september kl. 9 – 15, på webben	Skånes kompetenscentrum för elever m dyslexi och dyskalkyli. Googla "SKED: Det dyslexivänliga klassrummet" för mer info och anmälan.
Utbildning: Det dyskalkyliyänliga klassrummet	28 september kl. 9 – 15, på webben	Skånes kompetenscentrum för elever m dyslexi och dyskalkyli. Googla "SKED: Det dyskalkyliyänliga klassrummet" för mer info och anmälan.
Bokmässan i Göteborg	28 september – 1 oktober, Svenska mässan i Göteborg	Dyslexiförbundet och våra föreningar i Västra Götaland och Göteborg finns i monter C05:40
Dyslexiveckan 2023, tema: Rätten att utvecklas genom hela livet	2 – 8 oktober, hela landet	Läs mer på sid 4 till 6 i tidningen och på www.dyslexi.org .
Kampanjen Forma din bokstav	2 – 8 oktober, på sociala medier	Läs mer på sid 6 i tidningen och på www.dyslexi.org .
Panelsamtal om Rätten att utvecklas genom hela livet	2 oktober kl. 13, webbsänds från Waldemarsudde	Läs mer på www.dyslexi.org
Lära genom att lyssna	4 oktober kl. 18 – 19, på webben	Ett webinarium om att ta till sig kunskap genom att lyssna. Ett samarbete mellan Dyslexiförbundet och Myndigheten för Tillgängliga Medier. Läs mer på www.dyslexi.org
Utbildning: Pedagogisk kartläggning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi	4, 10 och 17 oktober samt 7 november, kl.13 – 16.15, på webben	Svenska Dyslexiföreningen arrangerar. Läs mer och anmäl dig på www.dyslexiforeningen.se
Utdelning av Dyslexipriset 2023	6 oktober kl. 13.55, webbsänds	Läs mer på www.dyslexi.org
Dyslexidagen	8 oktober, hela landet	Läs mer på sid 6 i tidningen och på www.dyslexi.org .
Utbildning: Språkutveckling i förskolan	24 oktober kl.13 – 16.15, på webben	Svenska Dyslexiföreningen arrangerar. Läs mer och anmäl dig på www.dyslexiforeningen.se
Utbildning; Att möta elever i läs- och skrivsvårigheter, åk F-3	8 och 28 november kl. 15 – 17, på webben	Specialpedagogiska skolmyndigheten. Läs mer och anmälan på www.spsm (sök under kompetensutveckling).

Dyslexiförbundets Kunskapsbank

Varannan månad träffas ett gäng äldre medlemmar med lång erfarenhet från förbundet. De är tidigare anställda, förtroendevalda eller personer som varit aktiva på annat sätt. Två av deltagarna sitter även i nuvarande förbundsstyrelse.

Huvudsyftet med gruppen är att ta tillvara på deltagarnas kunskap så att den inte försvinner ur förbundet. Ett annat syfte är att träffas, prata och ha det trevligt. Under de senaste mötena har man bland annat pratat om en motion om nationella prov som skickats till riksdagspolitiker från Östergötland, om projekt som pågår eller planeras, om digital tillgänglighet och standarder.

Har du varit aktiv i förbundet är du varmt välkommen att vara med i Kunskapsgruppen. Kontakta Inger Rålenius om du vill veta mer, inger.ralenius@dyslexi.org.

Text: Ester Hedberg

Kunskapsbanken möts digitalt. Vid mötet i juni deltog Inger Rålenius, Bengt-Erik Johansson, Torbjörn Mellgren, Lisbeth Flodman och Torbjörn Lundgren. På bilden saknas Hans Hammarlund.

Dyslexiförbundet

Spånga torgväg 4
163 51 Spånga
Tel 08-665 17 00
helgfri tisdag-torsdag
kl 09.00 – 15.00
forbundet@dyslexi.org

Förbundsordförande
Catrine Folcker
catrine.folcker@dyslexi.org

Kanslichef
Helene Kindstedt
073-415 77 88
helene.kindstedt@dyslexi.org

Distrikt

Distrikt Blekinge
Anders Abrahamsson
Tel: 070 836 80 53
blekinge@dyslexi.org

Distrikt Dalarna
Peter Östlund
Tel: 070-637 99 82
dalarna@dyslexi.org

Distrikt Gotland
Olle Hammarberg
Tel: 073-335 77 91
gotland@dyslexi.org

Distrikt Gävleborg
Lena Andersson
Tel: 070-333 28 43
gavleborg@dyslexi.org

Distrikt Halland
Sofia Johansson
sofia.johansson@dyslexi.org
halland@dyslexi.org

Distrikt Jämtland
Vakant
jamtland@dyslexi.org

Distrikt Jönköping
Conny Gustafsson
Tel: 070-474 78 65
jonkoping@dyslexi.org

Distrikt Kalmar
Emmalill Frank
kalmar@dyslexi.org

Distrikt Kronoberg
Vakant
kronoberg@dyslexi.org

Distrikt Norrbotten
Bengt Westling
Tel: 070-200 31 84
bengt.westling@dyslexi.org

Distrikt Skåne
Mige Lundahl
072-350 86 61
skane@dyslexi.org

Distrikt Stockholm
Kicki Glasberg
Tel: 070-556 76 33
kicki.glasberg@dyslexi.org
stockholms_lan@dyslexi.org

Distrikt Sörmland
Lisbeth Flodman
Tel: 073-727 16 62
sormland@dyslexi.org

Distrikt Uppsala
Petra Forsgard
Tel: 070-605 67 45
[uppsala_lan@dyslexi.org](mailto: uppsala_lan@dyslexi.org)

Distrikt Värmland
Margareta Lundberg
Tel: 070-264 09 98
varmland@dyslexi.org

Distrikt Västerbotten
Åsa Hägg Lund Larsson
Tel: 070-581 99 97
vasterbotten@dyslexi.org

Distrikt Västernorrland
Ådalens lokalförening
Jan Brundin
Tel: 070-343 97 51
Jan.brundin1957@outlook.com

Distrikt Västmanland
Tommy Karlsson
Tel: 070-654 64 69
vastmanland@dyslexi.org

Västra Götaland
Kjell-Åke Eriksson
Tel: 070-360 24 25
vastra_gotaland@dyslexi.org

Distrikt Örebro
Gert Andersson
Tel: 070-754 96 29
orebrolan@dyslexi.org

Distrikt Östergötland
Beatrice Svahn
Tel: 070-251 16 85
norrkoping@dyslexi.org

Skrivknuten ger råd och stöd!

På **Skrivknuten kan** du få råd och stöd om läs-, skriv- och räkneshjälpmedel. Du kan också få tips om hjälpmedel, böcker och metoder.

Rådgivning ges på telefon, men det går också att boka tid för ett personligt besök eller ett videosamtal. Det är gratis för privatpersoner. Skrivknuten tar emot studiebesök och föreläser mot en avgift.

Vår rådgivare heter Helene Kindstedt.
Mobil: 073 - 415 77 88
Epost: Skrivknuten@dyslexi.org
Post och besöksadress:
Spånga torgväg 4,
163 51 Spånga

2 0 2 7 3 0 4 6

B

Hela denna sida är en annons

Svårt att läsa....

"vi hittade en lösning"

När Noah började skolan var det periodvis jobbigt och vissa dagar ville han inte ens gå dit. Att lära sig läsa var lite av en utmaning.

Vändningen kom när Noah under ett sommarlov tagit ett kosttillskott med omega-3 och omega-6 fettsyror. När höstterminen började var det en tydlig förändring. Läsningen flöt nu på och Noah började trivas med skolarbetet.

Noah som nu är tonåring, älskar att bygga ihop avancerade Lego Technic-bilar, titta på YouTube och att rekonditionera bilar. Nu har han också börjat fundera på vilket yrke han ska välja i framtiden. Han bor med sin familj, mamma, pappa och tre syskon i en mindre ort i Västra Götaland.

–Jag minns när jag började skolan, då tyckte jag att det mesta var svårt och jag kunde bli både arg och ledsen för sådant som andra tycker är småsaker, berättar Noah.

–Skolan satte in extra stöd och efter skoldagen fortsatte vi här hemma med läsläsning. Men det gick ändå trögt för Noah, berättar mamma Hanna.

Gav Equazen ett försök

Inför sommarlovet när Noah gick i lågstadiet, läste Hanna en artikel om hur ett kosttillskott med en specifik sammansättning av fettsyror, Equazen (som då hette eye q), kunde vara ett stöd. De bestämde sig för att ge det ett försök.

Under hela sommarlovet åt Noah sina fettsyrapaplar och när han kom tillbaka till skolan började läsningen flyta på i en jämnare takt.

–Att Noah äntligen fick det lättare med läsningen och började trivas med skolarbetet var fantastiskt, berättar Hanna.

–Vi har också vid flera tillfällen fått ytterligare bekräftat hur bra fettsyrorerna i Equazen är. Noah har periodvis genom åren slutat med kapslarna, vilket varje gång resulterat i att han blivit tröttare och att läsningen påverkats negativt, säger Hanna.

Den där extra kicken

När Noah började med Equazen var läsningen den stora utmaningen. Nu är han 15 år och har nya utmaningar. Han vill ta AM-körkort och har börjat fundera på vilket gymnasieprogram han ska välja.

–Jag kommer att behöva läsa en hel del när jag ska ta körkort och då känns det bra att ha Equazen som stöd. Kapslarna ger mig en extra kick och jag läser i ett jämnare tempo, berättar Noah.

–Vi är så glada för Equazen och Noah är så mån om att få sina kapslar varje dag och så länge han är nöjd kommer vi att fortsätta med kapslarna, avslutar Hanna glatt.

Equazen® – det smarta valet för hela familjen

För hjärnans funktion

Fettsyran DHA bidrar till att bibehålla hjärnans normala funktion. Den gynnsamma effekten uppnås vid ett dagligt intag av 250 mg DHA. Vi får i oss en del fettsyror via kosten men för att säkerställa intaget, väljer många ett högkvalitativt extra tillskott.

Underlättar läsförmågan

Fleromättade fetter och dess roll för inläring är ett växande forskningsområde.

I en svensk studie* har man för första gången visat att ett tillskott av omega-3 och omega-6 kan förbättra läsförmågan. Studien pågick under sex månader och involverade 154 västsvenska skolbarn i årskurs 3.

Rekommenderas av experter

Experter över hela världen rekommenderar Equazen till barn och vuxna som behöver ett smart tillskott av omega-fettsyror.

*Johnson, M et al. (2016). Omega 3/6 fatty acids for reading in children: a randomized, double-blind, placebo-controlled trial in 9-year-old mainstream schoolchildren in Sweden. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*.

Konsumentkontakt Tel: 040-239520 eller info@newnordic.se • newnordic.se

eye q blir Equazen

– Nytt namn samma innehåll!

eye q utvecklades av engelska forskare i bolaget Equazen för över 20 år sedan och har sedan dess varit många familjers favorit runt om i världen. Internationellt är Equazen även namnet på produkterna. Nu justerar vi detta även i Sverige. eye q blir nu Equazen - innehållet förblir däremot samma välbalanserade kombination av fettsyrorerna EPA, DHA och GLA.

Eftersom vår kropp behöver de essentiella fettsyrorerna omega-3 och omega-6 och inte kan tillverka dem själv så måste de tillföras via kosten. Equazen innehåller en välstuderad och specifik kombination av fettsyror, är därför trygg att använda och ett enkelt och smidigt sätt att tillgodose det dagliga intaget.

Equazen finns som kapslar, tuggisar och flytande. Equazen säljs på apotek och i hälsobutiker.

